

Moderne mythologie

Volgens het orakel van Delphi moest de Griekse held Herakles twaalf bijna bovenmenselijke werken volbrengen, waarna het onsterfelijke leven zijn deel zou zijn. Volgens de Commissie Hoofdstructuur Rijksdienst (commissie-Vonhoff) in haar advies van enkele jaren geleden wachtte het aantredende kabinet een vrijwel even heroïsche taak in de strijd tegen het gebrekkige functioneren van de rijksdienst. Evenmin als Herakles deinsde het kabinet-Lubbers voor de opgave terug. Maar terwijl de Griekse held de hem opgedragen werken één voor één met succes voltooide, begonnen Lubbers en de zijnen vijf grote operaties tegelijkertijd en bereidden nog een zesde voor, zonder er één van af te maken. Een strijd op zoveel fronten tegelijk zou vermoedelijk zelfs Herakles te veel zijn geweest en het ziet er dan ook niet naar uit dat het kabinet-Lubbers zich onsterfelijke zal verwerven met zijn hervorming van het openbaar bestuur.

Het eerste werk was de *decentralisatie* van het bestuur. Want een bestuur dat dicht bij de burgers stond scheen even aantrekkelijk als de gouden appelen der Hesperiden. Zoals bekend werden deze laatste echter door een honderdkoppige draak bewaakt. Het Decentralisatieplan van minister Rietkerk was daar niet tegen opgewassen. Het schoot te kort om de honderd argwanende, territorium verdedigende ambtelijke instanties te misleiden, met als gevolg dat de gouden appelen bleven waar zij waren.

Het tweede werk, de *heroverweging* van de collectieve uitgaven, werd met meer voortvarendheid aangevat. Stuk voor stuk en in verschillende ronden werden alle overheidstaken doorgelicht om te bekijken of zij goedkoper en efficiënter zouden kunnen worden verricht. Als dat gebeurd was zou een politieke evaluatie plaatsvinden om te beoordelen in hoeverre het eigenlijk nodig was dat de desbetreffende taak in zijn specifieke vorm en omvang door de overheid werd verricht. Van dit laatste kwam evenwel niet veel terecht. Onder invloed van de financiële nood onttaardde de heroverwegingsoperatie in een beleidsarme bezuinigingsronde, een manier om snel voor vele miljarden in de collectieve sector te snoeien. Dit was niet geheel bevredigend. Echter, ook Herakles wist de hertekoe van Arcadië slechts te vangen door het edele dier aan haar poot te verwonden.

Nog zwaarder was het derde werk, de *deregulering*. Want de regelzucht in het land geleeke op de monsterachtige Hydra met zijn negen koppen; telkens als er één werd afgehakt ontstonden er op dezelfde plaats twee nieuwe. Het kabinet-Lubbers toog ten strijde met vijf dereguleringscommissies die alle regels onderzochten. Maar zij wisten er slechts enkele te verdelen. Ook de commissie-Geelhoed moest na uitvoerig onderzoek vaststellen dat de Hydra niet snel is te verslaan: achter bijna elke regel gaat wel een of ander deelbelang schuil, en voor elk wetje staat een pressiegroep klaar.

Het vierde werk was de *privatisering*. Elk departement moest drie taken noemen die in beginsel naar de marktsector zouden kunnen worden afgestoten. Dat was nodig omdat de rijksdienst ongemerkt allerlei activiteiten had binnengehaald die veel voordeliger door het particuliere bedrijfsleven zouden kunnen worden verricht. Maar hoe kwam men daar weer van af? Want gelijk de roofzuchtige vogels die zich in het on-

doordringbare bos bij het moerassige Stymphalos hadden teruggedrukt, lieten ook allerlei beheers- en ondersteunende diensten binnen het overheidsapparaat zich niet gemakkelijk uit de collectieve sector verdrijven. Slechts door een ooverdovend lawaai te produceren wist Herakles de dieren schrik aan te jagen en ze naar elders te doen vluchten. Zoveel opschudding kon het kabinet-Lubbers nog niet teweegbrengen.

De vermindering van overheidstaken moest ook personele consequenties hebben. Daarvoor was de *2%-operatie* bedoeld. Elk jaar zou het personeelsbestand van het rijk met 2% moeten worden verminderd. Volgens sommigen, zoals de regeringscommissaris voor de reorganisatie van de rijksdienst, Tjeenk Willink, kon dat eenvoudig en zonder aantasting van overheidstaken geschieden, door de overbodige „overhead” weg te snijden. Maar dan moest de doorlichting van de organisatie veel groots worden opgezet. Als de politiek ja zei, zou het kunnen 1). Immers, slaagde ook Herakles er niet in de Augiasstallen in één dag te reinigen door er de onstuimige bergstroom Alphios doorheen te leiden?

Het zesde werk was het invoeren van *zelfbeheer* binnen de rijksdienst. Hieraan was het kabinet nog niet begonnen, maar het voorbereidende werk was verricht. Zelfbeheer hield in het verbeteren van het management en de bedrijfsvoering binnen het overheidsapparaat. Afzonderlijke afdelingen en diensten zouden veel meer zelfstandige beslissingsbevoegdheid en financiële verantwoordelijkheid krijgen en de individuele ambtenaar zou niet meer voor elke beslissing de paraaf van zijn superieur behoeven. Zo kon een minder bureaucratische werkwijze worden bereikt. In het bedrijfsleven was een dergelijke managementopvatting reeds lang gemeengoed, maar bij de overheid trof men haar nog zelden aan. Vanzelfsprekend zou het invoeren van zelfbeheer vergaande consequenties voor de gehele bureaucratie hebben en een heel andere stijl van werken vergen. Daarom zou het zeker heel wat voeten in de aarde hebben voor een en ander zijn beslag zou kunnen krijgen. Maar ook Herakles stond voor een vreselijke taak toen hij in de onderwereld moest afdalen om de monsterachtige hellehond Cerberus te overmeesteren. Hij bracht het er echter ongedeerd vanaf en voltooide daarmee zijn laatste en zwaarste opdracht.

Terwijl volgens de klassieke mythologie de Griekse held zonder dralen alle twaalf werken volbracht die hem waren opgedragen, laat de moderne mythologie ons over de afloop van het verhaal in het ongewisse. De toekomst zal nog moeten leren of het kabinet-Lubbers de Herakles van de hervorming van de rijksdienst zal zijn.

L. van der Geest

1) Zie het onlangs verschenen *Jaarbericht 1984* van de regeringscommissaris voor de reorganisatie van de rijksdienst, 's-Gravenhage, 1984.